บทที่ 4

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

4.1 การประมาณค่าปริมาณน้ำฝนที่ขาดหายไปด้วยวิธีสัดส่วนปกติ

โดยทั่วไปแล้ว ข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่ได้บันทึกไว้จะมีบางช่วงเวลาที่ข้อมูลขาดหายไป โดยอาจขาดหายไป เป็นวัน เป็นเดือน หรือเป็นปี ซึ่งอาจเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น เครื่องวัดน้ำฝนเสีย การเปลี่ยนตำแหน่งเครื่องวัดน้ำฝนใหม่ ความผิดพลาดของผู้บันทึกข้อมูล ดังนั้นก่อนการนำข้อมูลปริมาณน้ำฝนเหล่านี้มาใช้วิเคราะห์ จึงต้องประมาณค่าปริมาณน้ำฝนที่ขาดหายไป เพื่อให้ข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่จะนำมาวิเคราะห์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในการศึกษานี้ ใช้วิธีประมาณค่าปริมาณน้ำฝนที่ขาดหายไปด้วย วิธีสัดส่วนปกติ (Normal Ratio Method) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยหน่วยงานข้อมูลสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา (U.S. Environmental Data Service) มีสมการดังนี้

$$P_x = \frac{1}{3}\left[\left(\frac{N_x}{N_a}P_a\right)+\left(\frac{N_x}{N_b}P_b\right)+\left(\frac{N_x}{N_c}P_c\right)\right] \qquad (4.1)$$

โดย P_x คือ ข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่ขาดหายไป, มิลลิเมตร

N_x คือ ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝนของสถานีที่ขาดหายไป, มิลลิเมตร

P_a, P_b, P_c คือ ข้อมูลปริมาณน้ำฝนของสถานีที่อยู่ใกล้เคียงกัน 3 สถานี ในช่วงเวลาเดียวกับช่วงที่ข้อมูลขาดหายไป, มิลลิเมตร

N_a, N_b, N_c คือ ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝนของสถานีที่อยู่ใกล้เคียงกัน 3 สถานี ในช่วงเวลาเดียวกับช่วงที่ข้อมูลขาดหายไป, มิลลิเมตร

4.2 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลฝน

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลน้ำฝน (Consistency of Data) ที่บันทึกเป็นการตรวจสอบว่า ข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่ได้มานั้น มีความน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด และจะต้องทำการปรับแก้ค่าปริมาณน้ำฝนก่อนนำข้อมูลปริมาณน้ำฝนเหล่านั้นไปวิเคราะห์หรือไม่ ในการศึกษานี้ใช้วิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลน้ำฝนด้วยวิธี Double Mass Curve Analysis วิธีนี้จะเปรียบเทียบแนวโน้มความสัมพันธ์ของปริมาณน้ำฝนของสถานีหนึ่งๆ กับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของสถานีที่อยู่บริเวณข้างเคียงอย่างน้อย 3 สถานี โดยหากความสัมพันธ์ที่ได้เป็นเส้นตรงและมีความลาดชันคงที่ แสดงว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ แต่หากความสัมพันธ์ที่ได้ไม่เป็นเส้นตรงและมีความลาดชันหลายค่า แสดงว่าข้อมูลไม่มีความน่าเชื่อถือ และหากไม่จำเป็นไม่ต้องนำข้อมูลนั้นมาใช้ในการศึกษา

4.3 การคำนวณภัยแล้ง

ดัชนีชี้วัดภัยแล้งมีมากมายหลายชนิด แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงดัชนีที่ใช้คำนวณภัยแล้งในการศึกษานี้เท่านั้น ในการศึกษานี้ ได้เลือกใช้วิธีการคำนวณภัยแล้งที่นิยมใช้กันทั่วไป 4 แบบ ได้แก่ วิธี Average, วิธี Decile Range, วิธี Standardize Precipitation Index (SPI) และวิธี Generalized Monsoon Index (GMI) และวิธีการที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ในการศึกษานี้ 1 วิธี คือ วิธี Average Seasonal Change Index (ASCI) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 วิธี Average

Chow, V.T. (ed.) (ค.ศ.1964) ได้ใช้วิธีเฉลี่ยทางคณิตศาสตร์ (Arithmetic-mean Method) หาค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝน ซึ่งหาได้จากการนำค่าปริมาณน้ำฝนจากสถานีวัดน้ำฝนในปีต่างๆ มารวมกัน แล้วหารด้วยจำนวนปีข้อมูล โดยในการศึกษานี้ได้ดัดแปลงวิธีการดังกล่าวเป็น

$$R_k = \sum_{i=1}^{j} R_{i,k} \qquad (4.2)$$

โดยที่ R_k คือ ปริมาณน้ำฝนรายปีหรือรายฤดูกาล ของปีที่ k

$R_{i,k}$ คือ ปริมาณน้ำฝนรายเดือน ในเดือนที่ i ของปีที่ k

i คือ เดือนเริ่มต้นที่พิจารณา

j คือ เดือนสุดท้ายที่พิจารณา

$$\overline{R}_n = \frac{\sum_{i=1}^{j} R_k}{n} \tag{4.3}$$

โดยที่ $\overline{R}_n$ คือ ปริมาณน้ำฝนรายปีหรือรายฤดูกาล เฉลี่ย ในช่วง n ปี ($n \geq 30$ ปี)

i คือ ปีเริ่มต้นที่พิจารณา

j คือ ปีสุดท้ายที่พิจารณา

n คือ จำนวนปีข้อมูล

เมื่อคำนวณหาค่า R_k และ $\overline{R}_n$ ได้แล้ว จึงนำมาเปรียบเทียบค่า ซึ่งในการศึกษานี้ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาไว้ดังตาราง

ตารางที่ 4.1 เกณฑ์การพิจารณาด้วยวิธีค่าเฉลี่ย

การเปรียบเทียบ	ผลการวิเคราะห์
$R_k < \overline{R}_n$	แล้ง
$R_k > \overline{R}_n$	ไม่แล้ง

4.3.2 **วิธี** Decile Range **หรือ** Rainfall Decile

W.J. Gibles และ J.V. Maher (ค.ศ.1967) ใช้วิธีการแบ่งข้อมูลปริมาณน้ำฝนออกเป็น 10 ช่วงเท่าๆ กัน ช่วงละ 10% (Decile) ของผลรวมของการแจกแจงความถี่สะสม (Cumulated Frequency Distribution) เนื่องจากปริมาณน้ำฝน มักมีการแจกแจงที่ไม่เป็นการแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) ดังนั้นก่อนการคำนวณจึงต้องนำข้อมูลปริมาณน้ำฝนมาถอดรากที่สอง (Square Root) ของทุกปีก่อน เพื่อให้มีความใกล้เคียงกับการแจกแจงแบบปกติ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

จากสูตร $$Z_{ij,n} = \frac{X_{ij,n} - \mu_{ij,n}}{\sigma_{ij,n}} \tag{4.4}$$

จัดรูปสมการใหม่ได้เป็น $$X_{ij,n} = \mu_{ij,n} + \sigma_{ij,n} Z_{ij,n} \tag{4.5}$$

โดยที่ $X_{ij,n}$ คือ ปริมาณน้ำฝนรายปีหรือรายฤดูกาล ในช่วง n ปี

$\mu_{ij,n}$ คือ ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝนรายปีหรือรายฤดูกาล ในช่วง n ปี

$\sigma_{ij,n}$ คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปริมาณน้ำฝนรายปีหรือรายฤดูกาล ในช่วง n ปี

$Z_{ij,n}$ คือ Quantile ของ Normal Distribution ของปริมาณน้ำฝนรายปีหรือรายฤดูกาล ในช่วง n ปี

i คือ เดือนเริ่มต้นที่พิจารณา

j คือ เดือนสุดท้ายที่พิจารณา

n คือ จำนวนปีข้อมูล

จากตารางแสดงพื้นที่ใต้เส้นโค้งปกติ พบว่า 10% Decile จะตรงกับค่า Z = -1.2817 ดังนั้นจึงสามารถคำนวณหาค่า $X_{ij,n}$ ได้ และเมื่อได้ค่า $X_{ij,n}$ แล้วจะต้องยกกำลังสอง เพื่อให้กลับไปอยู่ในเกณฑ์ปริมาณฝนรายปีหรือรายฤดูกาลตามปกติ การหาค่า Decile อื่นๆ ทำได้เช่นเดียวกับการหาค่า 10% (Decile)

จากการคำนวณตั้งแต่ Decile ที่ 1 ถึง Decile ที่ 10 จะได้พิสัยของปริมาณฝนรายปีหรือรายฤดูกาลแต่ละ Decile ทำให้สามารถพิจารณาได้ว่า ในแต่ละปี ปริมาณฝนรายปีหรือรายฤดูกาลของพื้นที่นั้นๆ ตกอยู่ในช่วง Decile Range ที่เท่าไร มีลักษณะฝนเป็นอย่างไร โดยเกณฑ์ในการพิจารณาค่า Decile Range ดังตาราง

ตารางที่ 4.2 เกณฑ์การพิจารณาด้วยวิธี Decile Range

Decile Range	**ช่วงค่า Decile**	$z_{ij,n}$	**ค่า**	**ลักษณะ**
1	< 10%	<-1.28	ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมากๆ (very much below average)	ฝนแล้งจัด
2	10%-20%	-1.28 ถึง -0.84	ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก (much below average)	ฝนแล้ง
3	20%-30%	-0.84 ถึง -0.52	ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (below average)	ฝนค่อนข้างแล้ง
4-7	30%-70%	-0.52 ถึง 0.52	ค่าเฉลี่ย (average)	ฝนปานกลาง
8	70%-80%	0.52 ถึง 0.84	สูงกว่าค่าเฉลี่ย (above average)	ฝนค่อนข้างดี
9	80%-90%	0.84 ถึง 1.28	สูงกว่าค่าเฉลี่ยมาก (much above average)	ฝนดี
10	> 90%	> 1.28	สูงกว่าค่าเฉลี่ยมากๆ (very much above average)	ฝนดีมาก

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา, 2537

ค่าดัชนี Decile Range เป็นค่าดัชนีที่บ่งบอกสภาวะฝนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งว่าแตกต่างจากค่าเฉลี่ยมากน้อยเพียงใด โดย Decile Range ที่ 1 หมายถึง ปริมาณฝนมีค่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมากๆ (very much below average) จนถือว่าปีนั้นฝนแล้งจัด และ Decile Range ที่ 10 หมายถึง ปริมาณฝนมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยมากๆ (very much above average) จนถือว่าปีนั้นฝนดีมาก

4.3.3 วิธี Standardize Precipitation Index (SPI)

McKee และ คณะ (ค.ศ.1997) ได้พัฒนาวิธีนี้มาจาก วิธี Crop Moisture Index (CMI) การวิเคราะห์ดัชนีบ่งชี้ภัยแล้ง จะต้องหาทฤษฏีการแจกแจงความถี่ที่เหมาะสมกับข้อมูลปริมาณน้ำฝนในช่วงเวลาที่สนใจก่อน ในการศึกษานี้จะทดสอบความเหมาะสมด้วยทฤษฎีแจกแจงแบบโคลโมโกรอฟ-สเมอร์นอฟ (Kolmogorov-Smirnov Test) เมื่อได้ทฤษฎีการแจกแจงความถี่ที่เหมาะสมแล้ว จะแปลงค่าความน่าจะเป็นสะสมให้อยู่ในรูปของการแจกแจงแบบปกติ ที่มี

ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 0 และมีค่าความแปรปรวน (Standard Deviation) เท่ากับ 1 เพื่อให้ได้ค่า SPI มา

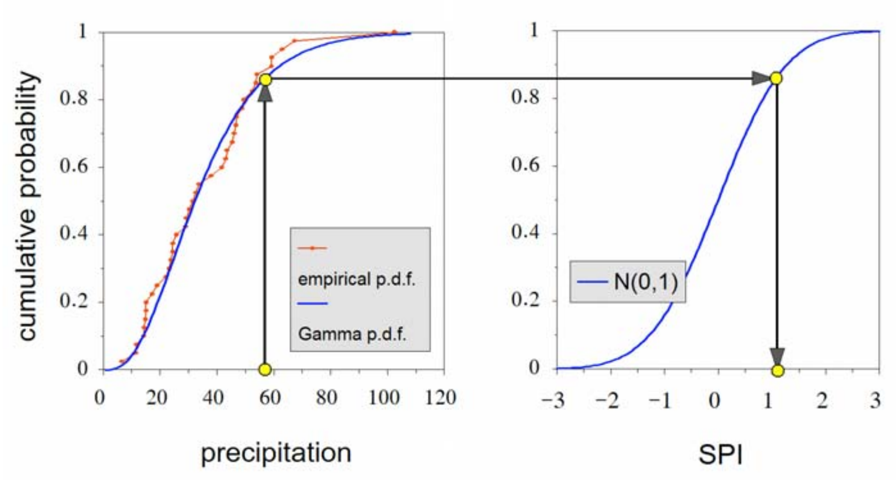

ภาพที่ 4.1 ตัวอย่างการแปลงค่าความน่าจะเป็นที่เท่ากัน (Equiprobability)
จากการแจกแจงแบบแกมม่าไปเป็นการแจกแจงแบบปกติ
(McKee, T.B. and Edwards, D.C, 1997, p22)

เมื่อคำนวณหาค่า SPI มาได้แล้ว จึงนำมาพิจารณาว่าสภาวะของความแห้งแล้งนั้นเป็นอย่างไร โดยพิจารณาได้จากตาราง

ตารางที่ 4.3 เกณฑ์การพิจารณาด้วยวิธี SPI และความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ความน่าจะเป็น

SPI	**ระดับที่ใช้แบ่ง**	**ความน่าจะเป็น** (%)
≥1.50	ฝนตกดีมาก	6.7
1.00 ถึง 1.49	ฝนตกดี	9.2
0.50 ถึง 0.99	ฝนตกค่อนข้างดี	15.0
-0.49 ถึง 0.49	ฝนตกปกติ	38.2
-0.99 ถึง -0.50	ค่อนข้างแล้ง	15.0
-1.49 ถึง -1.00	แล้ง	9.2
≤-1.50	แล้งจัด	6.7

4.3.3.1 การทดสอบหาทฤษฎีการแจกแจงความถี่ของข้อมูลปริมาณน้ำฝน

อนุกรม (Time Series) ของฝนรายเดือน ได้ถูกนำมาสร้างแบบจำลองทางสถิติ เพื่อดูว่าข้อมูลฝนมีลักษณะการกระจายทางสถิติแบบใด ทฤษฎีการแจกแจงความถี่มีมากมายหลายวิธี แต่ในการศึกษาจะกล่าวถึงทฤษฎีที่เลือกใช้ ดังต่อไปนี้

(1) ทฤษฎีการแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution)

(2) ทฤษฎีการแจกแจงแบบลอกนอร์มอล ชนิด 2 พารามิเตอร์ (2-parameter Log Normal Distribution)

(3) ทฤษฎีการแจกแจงแบบกัมเบล (Gumbel Distribution)

(4) ทฤษฎีการแจกแจงแบบแกมม่า (Gamma Distribution)

(5) ทฤษฎีการแจกแจงแบบไวบูลล์ 2 พารามิเตอร์ (2-parameter Weibull Distribution)

(6) ทฤษฎีการแจกแจงแบบลอกนอร์มอล 3 พารามิเตอร์ (3-parameters Log Normal Distribution)

(7) ทฤษฎีการแจกแจงแบบแกมม่า 3 พารามิเตอร์ (3-parameters Gamma Distribution; Pearson type 3)

(8) ทฤษฎีการแจกแจงแบบไวบูลล์ 3 พารามิเตอร์ (3-parameters Weibull Distribution)

(1) ทฤษฎีการแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution)

ฟังก์ชันแสดงความหนาแน่นของโอกาสเป็นไปได้ (Probability Density Function, PDF) หรือฟังก์ชันการแจกแจงความถี่ แสดงได้ดังนี้

$$f(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma_x^2}} \exp\left[-\frac{1}{2}\left(\frac{x-\mu_x}{\sigma_x}\right)^2\right] \tag{4.6}$$

โดยที่ x คือ ตัวแปรสุ่ม, $-\infty < x < \infty$

μ_x คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ของ x

σ_x คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของ x

$$\mu_x = \overline{x} \tag{4.7}$$

$$\sigma_x = s_x \tag{4.8}$$

(2) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบลอกนอร์มอล ชนิด 2 พารามิเตอร์** (2-parameter Log Normal Distribution)

ฟังก์ชันแสดงความหนาแน่นของโอกาสเป็นไปได้ (Probability Density Function, PDF) หรือฟังก์ชันการแจกแจงความถี่ แสดงได้ดังนี้

$$f(x) = \frac{1}{x\sqrt{2\pi\sigma_y^2}} \exp\left[-\frac{1}{2}\left(\frac{y-\mu_y}{\sigma_y}\right)^2\right] \tag{4.9}$$

โดยที่ y = ln(x), x > 0

μ_y คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ของ ln(x)

σ_y คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของ ln(x)

$$\mu_y = \overline{\ln(x)} \tag{4.10}$$

$$\sigma_y = s_{\ln(x)} \tag{4.11}$$

(3) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบกัมเบล** (Gumbel Distribution)

ฟังก์ชันแสดงความหนาแน่นของโอกาสเป็นไปได้ (Probability Density Function, PDF) หรือฟังก์ชันการแจกแจงความถี่ แสดงได้ดังนี้

$$f(x) = \frac{1}{\alpha} \exp\left[-\frac{x-\xi}{\alpha} - \exp\left(-\frac{x-\xi}{\alpha}\right)\right] \tag{4.12}$$

โดยที่ $-\infty < x < \infty$

α คือ ค่าพารามิเตอร์ของฟังก์ชันที่แสดงถึงภาพร่าง (Shape)

ξ คือ ค่าพารามิเตอร์ของฟังก์ชันที่แสดงจุดต่ำสุด (Lower Bound)

$$\sigma_x^2 = \frac{\pi^2\alpha^2}{6} \approx 1.645\alpha^2 \tag{4.13}$$

$$\mu_x = \xi + 0.5772\alpha \tag{4.14}$$

(4) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบแกมม่า** (Gamma Distribution)

การแจกแจงแบบแกมม่ามีลักษณะที่เข้ากับข้อมูลฝนได้ดีกว่าการแจกแจงแบบอื่นๆ (McKee, ค.ศ.1997) ฟังก์ชันแสดงความหนาแน่นของโอกาสเป็นไปได้ (Probability Density Function, PDF) หรือฟังก์ชันการแจกแจงความถี่ แสดงได้ดังนี้

$$f(x) = \frac{1}{\beta^{\alpha}\Gamma(\alpha)} x^{\alpha-1} e^{-x/\beta} \tag{4.15}$$

โดยที่ x > 0

α คือ ค่าพารามิเตอร์ของฟังก์ชันที่แสดงถึงภาพร่าง (Shape)

β คือ ค่าพารามิเตอร์ของฟังก์ชันที่แสดงถึงขนาดของฟังก์ชัน (Scale)

$$\alpha = \frac{1}{4A}\left(1 + \sqrt{1 + \frac{4A}{3}}\right) \tag{4.16}$$

$$\beta = \frac{\bar{x}}{\hat{\alpha}} \tag{4.17}$$

เมื่อ

$$A = \ln(\bar{x}) - \frac{\sum \ln(x)}{n} \tag{4.18}$$

โดยที่ n คือ จำนวนของข้อมูล

(5) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบไวบูลล์ 2 พารามิเตอร์** (2-parameter Weibull Distribution)

$$f(x) = \left(\frac{k}{\alpha}\right)\left(\frac{x}{\alpha}\right)^{k-1} \exp\left[-\left(\frac{x}{\alpha}\right)^{k}\right] \tag{4.19}$$

โดยที่ $x > 0; \alpha, k > 0$

$$\mu_x = \alpha\Gamma\left(1 + \frac{1}{k}\right) \tag{4.20}$$

(6) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบลอกนอร์มอล** 3 **พารามิเตอร์** (3-parameters Log Normal Distribution)

ฟังก์ชั่นการแจกแจงความถี่แสดงได้ดังสมการ

$$f_x(x) = \frac{\exp\left(-\frac{1}{2}\left(\frac{\ln(x-\gamma_x)-\mu_x}{\sigma}\right)^2\right)}{(x-\gamma_x)\sigma_x\sqrt{2\pi}} \tag{4.21}$$

โดยที่ μ_x σ_x และ γ_x คือ พารามิเตอร์แสดงตำแหน่ง มาตราส่วน และความเบ้ ของทฤษฎีตามลำดับ สามารถหาค่าได้ดังนี้

$$\mu_x = \ln \bar{x} \tag{4.22}$$

$$\sigma_x = S_{\ln(x)} \tag{4.23}$$

$$\gamma_x = 3CV_x + CV_x^3 \tag{4.24}$$

โดยที่ $\ln \bar{x}$, $S_{\ln(x)}$ และ γ_x คือ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์ความเบ้ตามลำดับ

(7) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบแกมม่า** 3 **พารามิเตอร์** (3-parameters Gamma Distribution; Pearson type 3)

ฟังก์ชั่นการแจกแจงความถี่แสดงได้ดังสมการ

$$f_x(x) = |\beta|\beta(x-\xi)^{\alpha-1}\frac{\exp[-\beta(x-\xi)]}{\Gamma(\alpha)} \tag{4.25}$$

โดยที่ α , β และ ξ คือ พารามิเตอร์ของฟังก์ชั่น ซึ่งสามารถหาค่าได้ดังนี้

$$\mu_x = \xi + \frac{\alpha}{\beta} \tag{4.26}$$

$$\sigma_x^2 = \frac{\alpha}{\beta^2} \tag{4.27}$$

$$\gamma_x = \frac{2}{\sqrt{\alpha}} \qquad \text{สำหรับ } \beta > 0; x > \xi \tag{4.28}$$

$$\gamma_x = \frac{-2}{\sqrt{\alpha}} \qquad \text{สำหรับ } \beta < 0; x < \xi \tag{4.29}$$

โดยที่ μ_x σ_x และ γ_x คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ความเบ้ ตามลำดับ

(8) **ทฤษฎีการแจกแจงแบบไวบูลล์** 3 **พารามิเตอร์** (3-parameters Weibull Distribution)

ฟังก์ชั่นการแจกแจงความถี่แสดงได้ดังสมการ

$$f_x(x) = \left(\frac{k}{\alpha}\right)\left(\frac{x-\gamma}{\alpha}\right)^{k-1} \exp\left[-\left(\frac{x-\gamma}{\alpha}\right)^k\right] \tag{4.30}$$

โดยที่ k α และ γ คือ ค่าพารามิเตอร์ของฟังก์ชั่น ซึ่งสามารถหาค่าได้ดังนี้

$$\mu_x = \alpha\Gamma\left(1+\frac{1}{k}\right) \tag{4.31}$$

$$\sigma_x^2 = \alpha^2\left\{\Gamma\left(1+\frac{2}{k}\right) - \left[\Gamma\left(1+\frac{1}{k}\right)\right]^2\right\} \tag{4.32}$$

$$\gamma_x = sign(\kappa)\frac{-\Gamma(1+3\kappa)+3\Gamma(1+\kappa)\Gamma(1+2\kappa)-2\Gamma^3(1+\kappa)}{\left[\Gamma(1+2\kappa)-\Gamma^2(1+\kappa)\right]^{3/2}} \tag{4.33}$$

โดยที่ $sign(\kappa)$ = 1หรือ -1 ขึ้นอยู่กับเครื่องหมายของ κ

$\Gamma(.)$ คือ แกมม่าฟังก์ชัน

4.3.3.2 การทดสอบความเหมาะสมของทฤษฎีแจกแจงแบบโคลโมโกรอฟ-สเมอร์นอฟ (Kolmogorov-Smirnov Test)

การทดสอบด้วยเกณฑ์นี้ จะเริ่มต้นโดยคำนวณค่าทางสถิติของโคลโมโกรอฟ-สเมอร์นอฟ (Kolmogorov-Smirnov Statistic, d) แสดงดังสมการ

$$d = MAX\left|S(x) - F(x)\right| \quad (4.34)$$

โดยที่ d คือ ค่า Kolmogorov-Smirnov Statistic

x คือ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

S(x) คือ Sample CDFของข้อมูล $= \frac{i}{n}, i = 0,1,2,.....,n$

F(x) คือ CDFที่คำนวณจากทฤษฎีแจกแจงความถี่ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ถ้าค่า d ไม่เกินกว่าค่าวิกฤติของการทดสอบแบบโคลโมโรอฟ-สเมอร์นอฟ ณ ระดับนัยสำคัญ (α) ที่พิจารณา แสดงว่ามีความเหมาะสมกับทฤษฎีแจกแจงที่สมมติจริง

ในการศึกษานี้ได้ใช้โปรแกรม MATLAB7.0 ในการวิเคราะห์หาทฤษฎีการแจกแจงความถี่ที่เหมาะสม

4.3.3.3 การหาค่า SPI

เนื่องจากการหาค่า SPI จากรูปภาพ จะทำได้ลำบากหากต้องทำกับสถานีวัดน้ำฝนจำนวนมากและหลายช่วงเวลา ดังนั้นจะใช้การประมาณค่าที่แนะนำโดย Abramowitz และ Stegun (ค.ศ.1965) ในการเปลี่ยนค่าความน่าจะเป็นสะสมให้อยู่ในรูปของการแจกแจกปกติ ซึ่งมีสมการดังนี้

$$z = SPI = -\left[t - \frac{c_0 + c_1 t + c_2 t^2}{1 + d_1 t + d_2 t^2 + d_3 t^3}\right] \quad \text{สำหรับ } 0 \le F^*(x) \le 0.5 \quad (4.35)$$

$$z = SPI = +\left[t - \frac{c_0 + c_1 t + c_2 t^2}{1 + d_1 t + d_2 t^2 + d_3 t^3}\right] \quad \text{สำหรับ } 0.5 \le F^*(x) \le 1.0 \quad (4.36)$$

$$c_0 = 2.515517, c_1 = 0.802853, c_2 = 0.010328$$
$$d_1 = 1.432788, d_2 = 0.189269, d_3 = 0.001308$$

เมื่อ $$t = \sqrt{\ln\left(\frac{1}{(F^*(x))^2}\right)} \quad \text{สำหรับ } 0 \le F^*(x) \le 0.5 \quad (4.37)$$

$$t = \sqrt{\ln\left(\frac{1}{(1-F^*(x))^2}\right)} \quad \text{สำหรับ } 0.5 \le F^*(x) \le 1.0 \quad (4.38)$$

4.3.4 **วิธี** Generalized Monsoon Index (GMI)

Achutuni และ คณะ (ค.ศ.1982) ได้พัฒนาวิธี Generalized Monsoon Index (GMI) ขึ้น ซึ่งเป็นค่าดัชนีความแห้งแล้งทางด้านการเกษตร ที่แสดงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่พืชที่กำลังเจริญเติบโต ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดแคลนความชื้น ดังนั้นการวิเคราะห์ค่า GMI จึงทำให้สามารถทราบสภาวะโดยทั่วไปของพืชใช้น้ำฝน ที่ปลูกในฤดูมรสุม โดย GMI จะมีค่าขึ้นอยู่กับปริมาณฝนรายเดือนในระหว่างช่วงฤดูมรสุมนั้นๆ เนื่องจากว่าในช่วงประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ถือว่าเป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และเป็นช่วงฤดูเพาะปลูกของพืชโดยทั่วไป ดังนั้นค่า GMI ที่ใช้พิจารณาจึงเป็นค่า GMI ในฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยพิจารณาจากปริมาณฝนตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน ค่า GMI ดังกล่าวคำนวณได้จาก

$$\text{GMI} = 0.125\ P_6 + 0.125\ P_7 + 0.5\ P_8 + 0.25\ P_9 \qquad (4.39)$$

โดยที่ P_i คือ ปริมาณน้ำฝนรายเดือน (มิลลิเมตร) ของเดือนที่ i นั่นคือ

P_6 หมายถึง ปริมาณน้ำฝนของเดือนมิถุนายน

P_7 หมายถึง ปริมาณน้ำฝนของเดือนกรกฎาคม

P_8 หมายถึง ปริมาณน้ำฝนของเดือนสิงหาคม

P_9 หมายถึง ปริมาณน้ำฝนของเดือนกันยายน

ค่า GMI ในแต่ละเดือน จะคำนวณจากสมการดังกล่าว และสะสมทุกสิ้นเดือนที่ทำการประเมิน ดังนี้

สิ้นเดือนมิถุนายน $\text{GMI}_6 = 0.125\ P_6$

สิ้นเดือนกรกฎาคม	GMI_7	$= 0.125\ P_6 + 0.125\ P_7$
สิ้นเดือนสิงหาคม	GMI_8	$= 0.125\ P_6 + 0.125\ P_7 + 0.5\ P_8$
สิ้นเดือนกันยายน	GMI_9	$= 0.125\ P_6 + 0.125\ P_7 + 0.5\ P_8 + 0.25\ P_9$

ค่า GMI ที่คำนวณได้จะมีหน่วยเป็นมิลลิเมตร อย่างไรก็ตาม ค่า GMI นี้ สามารถทำให้อยู่ในรูปอื่น ได้ เช่น เปอร์เซนต์ของค่า GMI ปกติ เปอร์เซนต์ไตล์ของลำดับที่ของ GMI และเพื่อความสะดวกในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการพิจารณาสภาวะของพืช GMI จะอยู่ในรูปของ Percentile Rank ซึ่งมีค่าระหว่าง 0 - 100 วิธีการหาค่า Percentile Rank ของ GMI นั้นหาได้โดยการนำค่าอนุกรมเวลาของ GMI ของแต่ละบริเวณมาเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก และคำนวณค่า Percentile Rank ของ GMI ได้จาก

$$GMI_{pct} = \frac{r \times 100}{n+1} \tag{4.40}$$

โดยที่ GMI_{pct} คือ percentile rank ของ GMI

r คือ ลำดับที่ของค่าข้อมูลดิบ GMI ของปีนั้นๆ

n คือ จำนวนปีของข้อมูลของแต่ละสถานี

$r \leq n$ และ $GMI_{pct} < 100$

เมื่อปรับให้อยู่ในรูป Percentile Rank (GMI_{pct}) จะได้ค่าดัชนีบ่งชี้ภัยแล้ง ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาวะพืช สำหรับประเทศไทยได้กำหนดนิยามของค่า GMI_{pct} ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 เกณฑ์การพิจารณาด้วยวิธี GMI

เกณฑ์ GMI_{pct}	**สภาวะของพืช**
0 - 20	แล้งจัด (severe drought impact and possible crop failure)
21 - 30	แล้ง (drought impact on crops)
31 - 40	ค่อนข้างแล้ง (moderate drought impact on crops)
41 - 60	ปกติ (normal crops)
61 - 90	ความชื้นสูงกว่าปกติ (possible above normal crops)
91 - 100	ความชื้นเกินความต้องการ (possible excessive moisture)

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา, 2537

เกณฑ์ดังกล่าวนี้ เป็นเพียงเกณฑ์พื้นฐานในการพิจารณาสภาวะของพืช ส่วนรายละเอียดหรือข้อมูลอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการประเมิน เช่น การกระจายของฝน (ฝนราย 10 วัน) ปฏิทินการเพาะปลูกพืชในแต่ละท้องถิ่น สามารถนำมาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อให้ได้ผลที่ดียิ่งขึ้น

4.3.5 วิธี Average Seasonal Change Index (ASCI)

วิธีนี้ได้ใช้สมมติฐานว่า การเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงของปริมาณฝนรายเดือน โดยเฉพาะการลดลงอย่างรวดเร็วของฝนรายเดือน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดภัยแล้ง ซึ่งสามารถใช้บ่งบอกถึงภัยแล้งได้ จากสมมติฐานดังกล่าว จึงได้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงของปริมาณฝนรายเดือน ในช่วงปลายฤดูกาลของฤดูฝน ในปีที่สนใจ เปรียบเทียบกับการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยในอดีตเฉลี่ย ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยเฉลี่ยจากข้อมูลในอดีตไม่น้อยกว่า 30 ปี

จากสมการสำหรับความชันของเส้นถดถอย

$$b = \frac{n\sum xy - (\sum x)(\sum y)}{n\sum x^2 - (\sum x)^2} \tag{4.41}$$

โดยที่ b คือ ความชัน

นำมาดัดแปลงเพื่อใช้ในการศึกษานี้ ได้เป็น

$$ASCI_{ij,k} = \frac{n\sum_{i=1}^{j} m_i r_i - (\sum_{i=1}^{j} m_i)(\sum_{i=1}^{j} r_i)}{n\sum_{i=1}^{j} m_i^2 - (\sum_{i=1}^{j} m_i)^2} \tag{4.42}$$

โดยที่ $ASCI_{ij,k}$ คือ การเปลี่ยนแปลงของปริมาณฝนรายเดือน ตั้งแต่เดือนที่ i ถึงเดือนที่ j ของปีที่ k

n คือ จำนวนเดือนข้อมูล

m คือ เดือนที่พิจารณา

r คือ ปริมาณน้ำฝนรายเดือน

i คือ เดือนเริ่มต้นที่พิจารณา

j คือ เดือนสุดท้ายที่พิจารณา

k คือ ปีที่พิจารณา

$$ASCI_{ij,p} = \frac{n\sum_{i=1}^{j} m_i \bar{r}_i - (\sum_{i=1}^{j} m_i)(\sum_{i=1}^{j} \bar{r}_i)}{n\sum_{i=1}^{j} m_i^2 - (\sum_{i=1}^{j} m_i)^2} \tag{4.43}$$

โดยที่ $ASCI_{ij,p}$ คือ การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของปริมาณฝนรายเดือน ตั้งแต่เดือนที่ i ถึงเดือนที่ j เฉลี่ย p ปี ($p \geq 30$ ปี)

$\bar{r}$ คือ ปริมาณน้ำฝนรายเดือนเฉลี่ย

p คือ จำนวนปีข้อมูลทั้งหมด

เมื่อได้ค่า $ASCI_{ij,k}$ และ $ASCI_{ij,p}$ จึงนำมาเปรียบเทียบกัน แล้วพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังตาราง

ตารางที่ 4.5 เกณฑ์การพิจารณาด้วยวิธี ASCI

การเปรียบเทียบ	ผลการวิเคราะห์
$ASCI_{ij,k} < ASCI_{ij,p}$	ไม่แล้ง
$ASCI_{ij,k} > ASCI_{ij,p}$	แล้ง

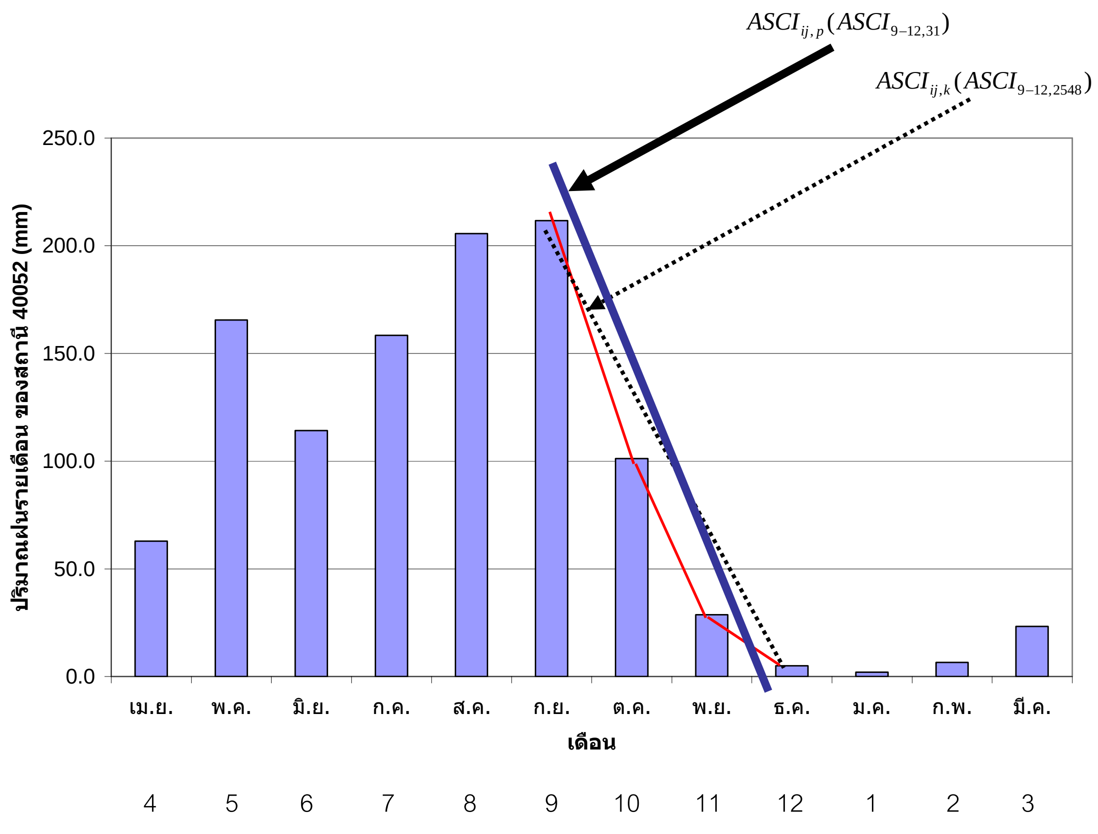

ภาพที่ 4.2 ตัวอย่างการหาค่าความเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของปริมาณฝนรายเดือน ในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม ในปี พ.ศ.2548 ของสถานี 40052

4.4 การวิเคราะห์การกระจายของปริมาณน้ำฝนตามพื้นที่

วิธีการหนึ่ง ที่ใช้วิเคราะห์การกระจายของปริมาณน้ำฝนตามพื้นที่ คือ วิธี Inverse Distance Weighted (IDW) ซึ่งอาศัยหลักการที่ว่า ตำแหน่งที่ใกล้เคียงกันย่อมมีความสัมพันธ์กันในเชิงพื้นที่ ดังนั้นในการคำนวณความสัมพันธ์ใดๆ ตำแหน่งสถานีที่อยู่ใกล้ย่อมมีน้ำหนักสำคัญกว่าตำแหน่งสถานีที่อยู่ไกลออกไป ซึ่งก็คือ การเฉลี่ยค่าปริมาณน้ำฝนจากสถานีรอบๆ จุดที่สนใจ โดยถ่วงน้ำหนักตามระยะทางที่ไกลออกไป โดยมีสมการการคำนวณดังนี้

$$Z = \frac{\left(\sum_{i=1}^{n} w_i \times val_i\right)}{\sum_{i=1}^{n} w_i} \tag{4.44}$$

โดยที่ Z คือ ปริมาณน้ำฝน ณ ตำแหน่งที่ต้องการประมาณค่า

val_i คือ ปริมาณน้ำฝนที่วัดได้ที่สถานี i

w_i คือ ค่าน้ำหนักของสถานี i

n คือ จำนวนสถานีที่อยู่รอบตำแหน่งที่ต้องการประมาณค่า

$$w_i = \left(1/d^n\right) - 1 \tag{4.45}$$

โดยที่ d = D/D_0 คือ ระยะทางสัมพันธ์ระหว่างสถานีวัดน้ำฝน และตำแหน่งที่ต้องการประมาณค่า

D คือ ระยะทางแบบยูคลิดระหว่างสถานีวัดน้ำฝนและตำแหน่งที่ต้องการประมาณค่า

D_0 คือ ระยะทางที่กำหนด

n คือ เลขชี้กำลัง